

«Παγανισμός και Βιβλικό Πνεύμα»

του Αγραπίδη Κωνσταντίνου

Ο όρος παγανισμός προέρχεται από τη λατινική λέξη **pagani** που σημαίνει χωρικοί. Η ονομασία αυτή δόθηκε τα πρωτοβυζαντινά χρόνια στους εναπομείναντες ειδωλολάτρες της εποχής εκείνης που αντιδρούσαν στο ευαγγελικό μήνυμα της σωτηρίας και έμειναν προσηλωμένοι λόγω αμάθειας και τυφλού φανατισμού, στις πρωτόγονες ειδωλολατρικές πίστεις του παρελθόντος.

Ο παγανισμός χαρακτηρίζεται από μια δομή σκέψης που είναι ολιστική.

Ο ολισμός αυτός δημιουργεί μια σύγχυση μεταξύ των εννοιών του Θεού και του μη Θεού και με τον τρόπο αυτό αίρεται η θεμελιώδης διάκριση του βιβλικού Πνεύματος. Η σύγχυση αυτή, μεταξύ Θεού και της υπόλοιπης νοητής ή αισθητικής πραγματικότητας έχει σαν αποτέλεσμα τον εγκλωβισμό του Θεού μέσα σ' αυτή την πραγματικότητα. Κι ο εγκλωβισμός μαζί με τη σύγχυση έχουν σαν αποτέλεσμα τη μη αναγνώριση της υπερβατικότητας και της ελευθερίας των ετεροτήτων και βεβαίως της ετερότητας του Θεού¹.

Η βασική Βιβλική έννοια της αρχής της δημιουργίας καθώς επίσης και η αντίστοιχη πατερική του απόλυτου μηδέν, είναι έννοιες που η ολιστική αυτή σκέψη είναι αδύνατο να δεχτεί.

Χαρακτηριστικό του απόλυτου μηδενός και της ανυπαρξίας, είναι η έλλειψη οποιουδήποτε πράγματος, ακόμα και η έλλειψη αιτίας. Κατά συνέπεια αν το σύμπαν κάποτε δεν υπήρχε, δε μένει παρά να δεχτούμε ότι υπάρχει κάποια πρώτη αιτία εκτός χρόνου και χώρου, που το έφερε σε ύπαρξη. Αυτή η πρώτη αιτία, είναι αναγκαίο να μην περιορίζεται σε χώρο και χρόνο, δηλαδή να είναι άπειρη, πανταχού και πάντοτε παρούσα, άρα άναρχη, άκτιστη, αΐδια. Την πρώτη αυτή άκτιστη, άναρχη, άπειρη και αΐδια αιτία, ονομάζουμε Θεό. Τα παράγωγα αυτής της πρώτης «άκτιστης» δημιουργού αιτίας ονομάζουμε «κτίσματα» και υπόκεινται σε νόμους και μεταβολές. Αντίθετα το χαρακτηριστικό του «άκτιστου» είναι η έλλειψη μεταβολής, μια και δεν υπόκειται σε νόμους του χωροχρόνου, και κατά συνέπεια η έλλειψη οποιασδήποτε εξωτερικής αιτίας ύπαρξης.

Ενώ λοιπόν χαρακτηριστικό της κτίσης είναι να έχει πρώτη αιτία έξω απ' αυτήν, αντίθετα χαρακτηριστικό του άκτιστου είναι να μην έχει αιτία ύπαρξης έξω απ' αυτό, μια κι ως άτρεπτο, δεν επιδέχεται εξωτερική επιρροή. Ούτε καν από τα ίδια τα χαρακτηριστικά του, κι αυτό επειδή τα χαρακτηριστικά αυτά είναι προϊόντα της δικής του ελεύθερης βούλησης μια και είναι το μόνο άκτιστο και απόλυτα ελεύθερο νοήμον ον. Αφού λοιπόν υπάρχει κτίση, υπάρχει κατ' ανάγκη και η πρώτη άκτιστη αιτία. Κι εφ' όσον υπάρχει άκτιστο, πρέπει κατ' ανάγκη να είναι νοήμον, ώστε να μην εξαρτάται από άλλη πρώτη αιτία.

1. Κ. Αγορά, Στ. Γιαγκαζόγλου, Π.Ν. Λουδοβίκου και Στ. Φωτίου, *Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας*, (Πάτρα: ΕΑΠ, τόμος Α, 2002), σ.97

Η νόηση στο σύμπαν, είναι η πραγματική πρώτη αιτία της ύπαρξης. Ο Θεός υπάρχει και είναι αυτό που είναι επειδή το θέλει, κι όχι επειδή του το υπαγορεύει η φύση Του. Κι ενώ η δική μας ύπαρξη και νοημοσύνη εξαρτάται από τη φύση μας στον άκτιστο Θεό η φύση Του εξαρτάται από την προσωπικότητά Του.

Αυτή η απόλυτη μοναδικότητα του Θεού, η μοναδικότητα του απόλυτου αναντικατάστατου, και η απόλυτη ετερότητα και ελευθερία Του σε σχέση με ότι δεν είναι άκτιστο, «Θεός», αποτελούν τους βασικούς άξονες της βιβλικής πίστης, θεολογίας και κοσμοαντίληψης σε αντίθεση με τον παγανισμό, που πιστεύει ότι ο κόσμος είναι αιώνιος (αυθυπόστατος) και ταυτόχρονα έλλογος (όχι παράλογος)².

Η δοξασία του Ωριγένη περί αιωνιότητας του κόσμου βρίσκει αντιμέτωπη τη Βιβλική έννοια της δημιουργίας σύμφωνα με την οποία ο κόσμος δεν είναι αϊδιος και άναρχος, αλλά απέκτησε αρχή όταν δημιουργήθηκε σε συγκεκριμένο χρόνο από το Θεό. Πριν απ' αυτή τη δημιουργία δεν πρέπει να νοείται χρόνος, διότι χρόνος και κόσμος είναι αλληλένδετα και το ένα δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς το άλλο.

Ο Θεός θέλησε και πήρε την απόφαση να δημιουργήσει τον κόσμο από το μηδέν και όχι από κάποια προϋπάρχουσα ύλη ή από τη δική Του ουσία. Έτσι από την αρχή, όπου δεν υπήρχε τίποτε, έφτιαξε τον κόσμο «εξ ουκ όντων». Δεν υπήρξε καμία απολύτως υλική αιτία, αλλά ο Θεός υπήρξε η μοναδική και απόλυτη αιτία του κόσμου. Μόνη η Θεία βούληση και θέληση είναι η αιτία από την οποία προήλθε ο κόσμος. Κι αυτή τη δημιουργία έκανε ο Θεός όχι από κάποια εσωτερική αναγκαιότητα, αλλά ελεύθερα με τη θεία παντοδυναμία Του³.

Η δημιουργική ελευθερία του Θεού ήταν πλήρης και απόλυτη. Ο Θεός μπορούσε να δημιουργήσει ή όχι τον κόσμο, ή μπορούσε ακόμα και να έχει φτιάξει κάποιον άλλο. Αυτό όμως που δε θα μπορούσε είναι να δημιουργήσει ένα «κακό» κόσμο, αντίθετο προς την αγαθή Του ουσία. Έκτισε τον κόσμο κινούμενος μόνο από την αγαθότητα και την αγάπη Του, με σκοπό να καταστήσει τα όντα μέτοχα της αγάπης και της αγαθότητας αυτού⁴.

Σύμφωνα τώρα με την ολιστική θεώρηση της παγανιστικής σκέψης ο κόσμος είναι μια κλειστή ενότητα που εμπεριέχει θεό και άνθρωπο. Τα πάντα, το σύμπαν αποτελούν μια έλλογη πραγματικότητα, τον κόσμο και τελικά ταυτίζονται μ' αυτόν. Απαρχή των όντων είναι η φύση με την οποία ταυτίζεται το θείο και υπόκειται σ' αυτήν. Η αρχαία ελληνική, οντολογική σύνδεση του θεού με τα όντα, που τα έκανε έτσι ένα αρμονικό και θεϊκό σύνολο, ήταν αυτή που χάρισε στην ιστορία την έννοια «κόσμος»⁵.

2. ό.π. Κ. Αγορά, Στ. Γιαγκαζόγλου, Π.Ν. Λουδοβίκου και Στ. Φωτίου., σ.96

3. Ι. Καρμίρη, *Δογματική*, (Αθήνα:Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1964),σελ.146

4. ό.π. Ι. Καρμίρη, σελ.149

5. Ι. Ζηζούλια, «Χριστολογία και Ύπαρξη. Η διαλεκτική κτιστού-ακτίστου και το δόγμα της Χαλκηδόνας», *Σύναξη* 2 (1982), σ.12

Η αιτία της ύπαρξης των πάντων είναι τα πάντα.

Η φύση παραμένει ιερή και απαραβίαστη, ερμητικά κλειστή στο είναι της και παρομοιάζεται με το σχήμα του κύκλου και το σώμα της σφαίρας⁶.

Η θεότητα είναι πάντα δεμένη με τον κόσμο και υποταγμένη στο είναι του κόσμου, γεγονός που έκανε το είναι απόλυτο.

Το φυσικό σύμπαν είναι τέλειο και ολοκληρωμένο, αμετάβλητο και ανεπίδεκτο αλλαγής. Ο κόσμος ανακυκλώνεται και επαναλαμβάνεται αέναα, χωρίς μεταβολές, κίνηση ή καινοτομία. Ο μοναδικός φορέας αλλαγής δηλαδή ο χρόνος, καθυποτάσσεται στη φύση και εκλαμβάνεται ως κυκλικός, χωρίς ιστορικότητα και δίχως εξέλιξη. Σύμβολο αυτού του κοσμολογικού θείσμου είναι ο κύκλος και πιστεύω του παραμένει το «είναι». Καθετί είναι και δε γίνεται. Η κτίση αντιτίθεται στο «είναι».

Ο άνθρωπος είναι παθητικός μέτοχος του φυσικού κόσμου. Μετέχει στη φύση, αλλά δεν παρεμβαίνει σ' αυτή, ούτε επεμβαίνει για να την αλλάξει. Αρκείται στη γνώση των νόμων που διέπουν τη λειτουργία του σύμπαντος και υπακούει σ' αυτούς τυφλά. Η θρησκεία διαδραματίζει ρόλο μεσολαβητικό ανάμεσα στο θεό και στον άνθρωπο και σκοπός της είναι η ενσωμάτωση του ανθρώπου και του θείου στο κοσμικό σύμπαν. Και γι' αυτό καταφεύγει στη χρήση του μύθου, της λατρείας, του ιερατείου, του δόγματος και της άσκησης⁷.

Ο θεός εδώ, «φτιάχτηκε» από τη φύση και διαδραματίζει ένα ρόλο διακοσμητικό και δευτερεύοντα κι όχι ποιητικό, δημιουργικό και πρωτεύοντα⁸.

Αυτή λοιπόν την κοσμολογική και ταυτολογική θεώρηση των υπαρκτών (είναι=είναι), η συμ-πατική θεώρηση του «είναι» των πάντων, από την οποία δεν ξεφεύγει τίποτα, ούτε ακόμα και το μηδέν, το τίποτα, αυτό που δεν υπάρχει, την ονομάζουμε ολιστική και αποτελεί την παγανιστική προοπτική του «κόσμου», της «λογικότητας» και της «κοσμολογίας» και έρχεται σε αντίθεση με τη Βιβλική θεώρηση των παραπάνω εννοιών⁹.

6. Κ. Αγορά, Στ. Γιαγκαζόγλου, Π.Ν. Λουδοβίκου και Στ. Φωτίου, *Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας*, (Πάτρα: ΕΑΠ, τόμος Α, 2002), σ.99

7. Μ. Μπέγζου, *Φιλοσοφική Ανθρωπολογία της Θρησκείας*, (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, , 1994), σελ.108

8. ό.π. Μ. Μπέγζου, σελ. 111

9. ό.π. Κ. Αγορά, Στ. Γιαγκαζόγλου, Π.Ν. Λουδοβίκου και Στ. Φωτίου, σελ. 99

Βιβλιογραφία

1. Αγορά Κ., Γιαγκαζόγλου Στ., Λουδοβίκου Ν. Π. και Φωτίου Στ, *Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας*, (Πάτρα: ΕΑΠ, τόμος Α, 2002)
2. Ζηζούλια Ι., «Χριστολογία και Ύπαρξη. Η διαλεκτική κτιστού-ακτίστου και το δόγμα της Χαλκηδόνας», *Σύναξη* 2 (1982), σ. 9. -20
3. Καρμίρη, *Δογματική*, (Αθήνα:Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1964)
4. Ματσούκα Ν., *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β*, (Θεσσαλονίκη: Π. Πουρνάρα, 1996)